

ГУМАНІТАРНА І ПІДПРИЄМНИЦЬКА ОСВІТА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Дж. Булк – ректор Вісконсінського університету, М.І. Шкіль,
доктор Уільям Ібл, О.О. Романовський.

О.О. РОМАНОВСЬКИЙ,
ректор Українсько-американського
гуманітарного інституту
«Вісконсінський Міжнародний університет
(США) в Україні» (м. Київ),

Ю.Ю. РОМАНОВСЬКА,
зав. кафедрою англійської мови
факультету іноземної філології
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

Всесвітня конференція ЮНЕСКО з вищої освіти, що відбулася в Парижі в жовтні 1998 року, висвітлювала низку гуманітарних і соціокультурних проблем, вплив яких на процес подальшого розвитку вищої школи та світового суспільства в цілому є визначальним. Головним завданням вищої освіти визначено необхідність відповідати запитам часу, йти назустріч людству, впливати на формування політики і світогляду, пропонувати гуманістичні напрями подальшого розвитку суспільства. Вищій освіті в умовах, коли світ постійно змінюється, належить вирішувати як короткострокове завдання підготовки фахівців для ринку праці, так і довгострокове – задоволення загальноосвітніх, наукових і соціо-культурних потреб суспільства.

У період нівелювання фундаментальних культурних цінностей, загального зниження культурного рівня людства (що відбувається на тлі підвищення професійної та спеціальної підготовки) одним із головних завдань вищої освіти є збереження та подальший розвиток культури (країн, націй і світу). Культура є універсальною, схильною до змін, вона постійно розвивається. Вона може виникати, але не може закінчитися або зникнути, бо є безсмертною. В культурі втілено багатовіковий потяг людства до Істини, Краси й Справедливості, вона є результатом історичної діяльності людства протягом цілих епох, є нашою безцінною спадщиною, яку треба вивчати й берегти. Вища освіта має робити культуру необхідною та доступною людині протягом усього її життя – від дитинства до похилого віку, вчити використовувати її блага в духовному житті, заохочувати людей до культурного життя, розкривати універсальність культури через багатогранність її проявів і самобутність культур народів і націй, що є складовими культури світу. Статутом ЮНЕСКО зафіксовано, що наука, освіта і культура є невід'ємними одна від одної складовими духовного життя людства. Але освіта є первинною в цій тріаді, а вища освіта – головним учителем і наставником. Тому вищій освіті історично відведена роль натхненника, радника, цінувальника та вдячного споживача культури.

У Всесвітній декларації про освіту для всіх, яку було прийнято за пропозицією ЮНЕСКО у 1990 році, висловлювалося побажання щодо ліквідації на планеті неписьменності до 2000 року. Однак, як зазначалося на Конференції, якщо у світі в цілому по-

чаткова та середня освіта поширюються, то в окремих країнах (в яких скорочуються соціальні програми), навпаки, розповсюджується неписьменність.

Не зважаючи на великі економічні проблеми, що стоять перед Україною, політичну боротьбу різних партій, об'єднань і рухів, невизначеність подальших напрямів економічного розвитку і реформування та необхідність отримання міжнародних позичок і своєчасної сплати боргів, позитивною рисою сьогодення є дедалі більш помітна мода на освіту – і на гуманітарну освіту – зокрема. Про це свідчить відкриття та успішна діяльність великої кількості закладів і факультетів освіти гуманітарного профілю, запровадження нових гуманітарних спеціальностей, попит на які зростає з кожним днем.

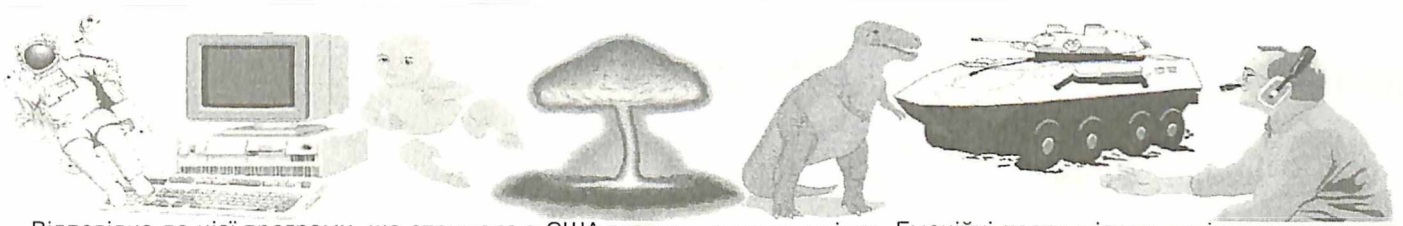
Відомо, що ґрунтовна гуманітарна освіта, знання іноземних мов і високий професіоналізм є головними ознаками інтелігентності людини. Вміння сформулювати і висловити думку під час спілкування з зарубіжними колегами і партнерами, вивчати іноземний досвід і літературу, користуватися необмеженими можливостями світових інформаційних систем сьогодні є життєво необхідним, але й неможливим без знання іноземних мов.

Українська вища освіта, як і країна в цілому, перебувають у стадії реформування. Вивчаються освітні моделі різних країн, запозичується іноземний досвід щодо надання кваліфікаційних рівнів освіти, є спроби інтегрувати українську освітню систему у світову, до якої розвинуті країни йшли різними шляхами. В цьому аспекті цікавим і корисним є досвід США з гуманітаризації та гуманізації вищої освіти.

Наприкінці 80-х років цього століття США розпочали реформування вищої освіти в напрямку її гуманітаризації. Необхідність гуманітарної та культурологічної підготовки фахівців усіх рівнів виникла у зв'язку із нестримною автоматизацією, технізацією і комп'ютеризацією більшості галузей діяльності американського суспільства, помітним зниженням культурного рівня населення.

Фахівці Гарвардського університету розробили програму під назвою «Назад до джерел», завдяки якій випускники вищих закладів освіти мали самостійно підвищувати і оновлювати свої знання протягом усього активного життя.

Відповідно до цієї програми, що отримала в США статус державної і була рекомендована як обов'язкова для державних і недержавних закладів вищої освіти, в Гарвардському університеті було розроблено новий навчальний план для негуманітарних факультетів. У новому навчальному плані передбачалася обов'язкова підготовка студентів з десяти курсів у п'яти основних галузях: три курси – з літератури і мистецтв, один – з мови і культури, два – з історії, два – з соціального аналізу і філософії, два – з природничих наук.

В усіх вищих закладах освіти цю програму було схвалено і прийнято до безумовного виконання. За результатами її практичного використання спостерігали її автори і співробітники як федерального департаменту освіти, так і місцевих наглядних рад. Висновки спостерігачів були позитивними – реалізація програми привела до появи в США елітарного за рівнем освіти управлінського апарату, представники якого відчували потребу в самовдосконаленні, постійному оновлюванні й підвищенні своїх знань. Таким чином, програма досягла своєї мети.

Вищій школі США загалом притаманні риси елітарності та соціальної селективності. За рівнем реалізації програми «Назад до джерел» вищі навчальні заклади поділяються на декілька категорій – чим вищим є рейтинг і престиж закладу, тим більше часу відводиться вивченню мов, літератури, історії і культури (незалежно від спеціалізації), тим вищим є рівень гуманітарної підготовки випускників і тим більша їх частина має змогу потрапити до складу управлінського персоналу країни. Серед найбільш перспективних закладів США, в яких програма діє найефективніше, є Гарвардський, Йельський, Принстонський, Колумбійський і Пенсильванський університети, державні і недержавні коледжі і вищі професійні школи.

Слід підкреслити, що програма «Назад до джерел» підтримується і фінансується не тільки федеральними і місцевими органами, але й державними і приватними фондами, спонсорами і меценатами. Великої уваги реалізації програми надають уряди усіх штатів Америки.

Подальший розвиток і удосконалення програми «Назад до джерел» було покладено на Чиказький університет, в якому було створено науковий центр для проведення спеціальних досліджень. Фахівці центру слідкують за розповсюдженням і ефективністю реалізації програми в країні, проводять тестування студентів, аналізують ефективність використання різних курсів тощо.

Цікавими є розроблені центром тести, що поділяються на пізнавальні та емоційні. Пізнавальні тести включають такі характеристики, як: знання, розуміння, використання, аналіз,

синтез, оцінку. Емоційні тести містять такі параметри, як: сприйняття, реакція, оцінка, організація, характеристика. Використовуються також і тести, що стосуються психомоторної сфери. Вони використовуються для тестування як студентів, так і викладачів. На основі їх результатів розробляються конкретні методичні рекомендації щодо ефективності викладання і засвоєння навчального матеріалу.

Одним із головних завдань програми «Назад до джерел» є не тільки виховання у студента почуття необхідності самовдосконалення і постійного оновлення знань, але й надати цьому почуттю патріотичного спрямування. Наприклад, лекції з історії, літератури й культури США безпосередньо пов'язані з державною ідеологією, викликають у студентів почуття поваги до своєї країни і гордості як її громадянина, підкреслюють духовний зв'язок із своєю нацією, формують патріотичні почуття.

У програмі реалізовано гуманістичний підхід, що інтерпретує навчання як засіб самопізнання і самовиразу і базується на заставах гуманістичної психології. На лекціях з літератури викладачі зосереджують увагу студентів на їх особистості, внутрішньому світі, заохочують прояви індивідуальних почуттів і критичні оцінки матеріалу, що вивчається, підкреслюють необхідність мати власні погляди і вільно їх висловлювати. На лекціях з історії і культури затверджуються такі загальнолюдські цінності, як патріотизм, любов до свободи і волі, демократичні принципи співіснування націй тощо.

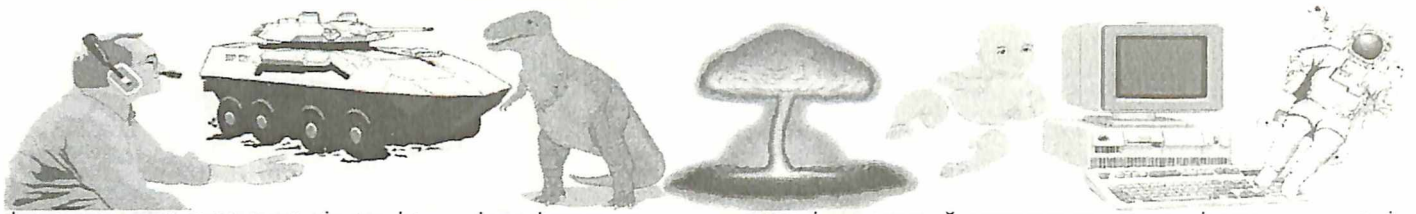
Велику увагу в програмі приділено вивченню англійської мови, що є особливо важливим для тих американців, для яких англійська не є рідною мовою. Фахівці освіти США вважають, що внаслідок науково-технічної революції, технізації життя, вузької спеціалізації й американського прагматизму в країні в 70-80 роках цього століття виявилася загальна криза англійської мови, що вплинула і на вищу школу. Кількість студентів, що відмінно володіють англійською і є високо грамотними, різко знизилася. Багато випускників вищих навчальних закладів не могли писати без помилок, замість чистої англійської мови (її американського варіанту) вони використовували сленг або суміш із мов. Для виправлення цього становища програмою «Назад до джерел» передбачено підвищення зацікавленості американців до вивчення англійської мови, зміну з негативного на позитивне відношення до вивчення філологічних дисциплін. Незважаючи на те, що запит на випускників філологічних спеціальностей університетів і коледжів у США зменшується з кожним роком, програма переносить гуманітарну і, в першу чергу – філологічну, підготовку на негуманітарні спеціальності, щороку збільшуючи її відсоток. Як наслідок такої послідовної гуманітаризації освіти було розроблено програмний курс читання, письма і риторики, який став обов'язковим для всіх вищих закладів освіти США.

Значної уваги програма надає викладанню і вивченню іноземних мов. Навчальні курси розроблено таким чином, що разом з іноземною мовою викладається література і культура тієї країни, мова якої вивчається. При цьому студентам неанглосаксонського походження рекомендовано вивчати рідні мови як іноземні, вивчати літературу і культуру власного етносу. Одночасно з цим викладачі повинні витримувати ідеологічну позицію щодо рівності прав усіх етнічних груп у США, вчити усіх студентів відчувати себе повноправними громадянами американського суспільства.

Дуже цікавими є критерії оцінки знань студентами іноземних мов. Так, у галузі

фонетики – це знання не тільки фонем і графем мови, що вивчається, але й звуко-символічних зв'язків і морфофонетичних зразків. У галузі лексики – знання слів та ідіом, зразків однокорінних слів. У галузі граматики – морфем мови, що вивчається, трансформацій і парадигм. У галузі літератури – знання авторів, творів, дат, тем, сюжетів, характерів, періодів та жанрів. У галузі культури – знання фактів, географічних даних, історичних дат, діячів культури і мистецтва, етнографії і фольклору країни, мова і культура якої вивчаються. І все це є складовою частиною курсу вивчення іноземної мови.

В останні 10-15 років завдяки програмі «Назад до джерел» майже в усіх суто інженерно-технічних вищих навчальних закладах США було відкрито кафедри гуманітарного і культурологічного профілю – історії, філософії, іноземних мов, релігій, класичних мов, англійської мови і літератури тощо.

Таким чином, програма гуманітаризації і гуманізації вищої освіти США «Назад до джерел» продовжує відігравати свою важливу роль у справі підвищення культурного рівня американського суспільства. А напрямки реформування вищої школи США спрямовуються не на її комерціалізацію або скорочення кількості студентів і викладачів, а на зменшення навчального навантаження на користь комплексного вивчення мови, літератури, культури, історії. До цього треба додати, що федеральне бюджетне асигнування програми й американської освіти в цілому збільшується з року в рік.

Як вже зазначалося, процес гуманітаризації і гуманізації вищої освіти вже почався й в Україні. Урядом країни прийнято низку заходів щодо підвищення рівня вищої та професійної освіти, поглиблення вивчення та використання рідної мови, патріотичного виховання молоді. Але ще необхідні значні зусилля для виховання справді інтелігентної нації, і роль вищих закладів освіти всіх форм власності у цій справі є визначальною.

Мабуть, головним є відродження духовності і моралі в нашій країні. Адже демократія може існувати лише на основі свободи, дотримання прав людини і високої моралі в суспільстві.

Також одним із головних завдань гуманітарної освіти є підготовка підприємців і менеджерів.

У цьому аспекті завданнями гуманітарної освіти з підготовки підприємців є:

1. Змінити ставлення населення до підприємництва – утворити у пересічного громадянина новий, так званий «підприємницький» менталітет, переконати людей у тому, що саме підприємництво і підприємливість громадян виведуть

економіку з кризи й нададуть потужного імпульсу економічним реформам. Для розв'язання цієї задачі необхідними є масовані роз'яснювальні заходи усіх засобів масової інформації, висвітлення позитивного досвіду кращих підприємців України, досягнень економічно розвинених країн, демонстрація рівня життя й матеріального стану закордонних підприємців.

2. Організувати ефективну підприємницьку освіту для всього населення країни, запозичити позитивний досвід з надання підприємницької освіти в економічно розвинених країнах.

3. Створити сприятливі умови для розвитку власного підприємництва: на державному рівні забезпечити підтримку українських підприємців і виробників за рахунок ефективного митного і податкового регулювання, надання пільгових кредитів і позичок, страхування ризиків тощо.

Зауваження. Економічні реформи в напрямку вільного ринку загострюють проблему працевлаштування населення. Досвід економічно розвинених країн свідчить, що саме підприємницька освіта допомагає людині знайти своє місце в суспільстві, вчить орієнтуватися в умовах складного світу, що постійно змінюється, сприяє самореалізації. Підприємницька освіта виховує, головним чином, середній клас – клас підприємця-виробника, що є фундаментом економічного добробуту і процвітання в усіх розвинених країнах.

Досвід економічно розвинених країн свідчить, що розпочинати підприємницьку освіту необхідно з дошкільного віку, продовжувати у середній, а закріплювати – у вищій школі, постійно удосконалюючи за курсовими формами поглиблення знань. Саме *безперервність підприємницької освіти* є головним фактором економічного й професійного успіху громадян у таких країнах.

Українсько-американський гуманітарний інститут «Вісконсінський Міжнародний університет (США) в Україні» (ВМУУ), українським засновником якого є Національний педагогічний університет (НПУ) імені М.П. Драгоманова, створений саме для підготовки нового покоління українців до ефективної самореалізації в умовах демократичного суспільства з ринковою економікою. Навчання здійснюється за навчальними планами і програмами американських і українських університетів, підприємницькі та більшість економічних дисциплін викладаються американськими професорами англійською мовою, цикл українознавчих і ряд гуманітарних дисциплін – професорсько-викладацьким складом НПУ імені М.П. Драгоманова, провідними фахівцями НАН України, студенти також вивчають німецьку та французьку мови, щорічно проходять зарубіжний курс навчання (один місяць), мовну і професійну практику в американських і європейських університетах у країнах Західної Європи (Великобританія, Німеччина, Франція).

З моменту заснування і до теперішнього часу НПУ імені М.П. Драгоманова забезпечує ВМУУ необхідними площами, надає в користування всі необхідні матеріально-технічні ресурси, здійснює науково-методичне керівництво його діяльністю. В найближчий час будуть утворені спільні кафедри, лабораторії, кабінети, бібліотеки з найновішими інформаційно-обчислювальними засобами, аудіо- та відеотехнікою, новими монографіями, підручниками і навчально-методичними посібниками.

Творча співпраця вищих навчальних закладів – НПУ імені М.П. Драгоманова і ВМУУ – має призвести до позитивних якісних змін у підготовці фахівців для нового суспільства, сприятиме підготовці для незалежної України нової генерації талановитої інтелігенції.

